

УДК 159.9:343.54:355.01
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2026-1-17-19>

Цумарева Наталя Вікторівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, соціології та педагогіки

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

ПСИХОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА, ВЧИНЕНОГО КРИВДНИКАМИ З БОЙОВИМ ДОСВІДОМ

У статті проаналізовано психолого-правові чинники домашнього та гендерно зумовленого насильства в умовах війни. Проаналізовано структуру насильства. Доведено, що бойовий досвід є каталізатором агресії через ПТСР та дезадаптацію. Розкрито роль соціальної стигми та механізми правового регулювання. Зроблено аналіз законодавства, що регулює питання реагування на випадки ГЗН. Запропоновано принципи взаємодії з військовими та ветеранами-кривдниками. Обґрунтовано інтегрований підхід, що поєднує відповідальність і реабілітацію задля збереження інституту сім'ї та національної безпеки.

Ключові слова: домашнє насильство, гендерно зумовлене насильство, кривдники з бойовим досвідом, правове реагування, принципи психологічної допомоги.

Постановка проблеми. У контексті тривалої збройної агресії проти України проблема домашнього та гендерно зумовленого насильства (ГЗН) набула специфічних рис. За даними Національної поліції України, у 2025 році зафіксовано понад 103 тисячі повідомлень про насильство, з яких близько 4 тисяч надійшли від дітей. У порівнянні з попередніми роками кількість кримінальних проваджень щодо домашнього насильства в країні зменшилася на чверть. Водночас 79% цих справ передаються на розгляд до суду. Проте кількість неофіційних звернень на Національну гарячу лінію з питань попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної зросла на 9%. (понад 32 тисячі звернень за рік). Основну частину заяв подають жінки, літні люди і діти. Щодо видів насильства, приблизно половина звернень стосується психологічного насильства, третина викликана фізичним насильством, 17% заяв стосуються економічного насильства, а 1,6% – сексуального [1].

Хоча державні та громадські організації розбудовують систему попередження насильства, роблять значні кроки у сфері змін правового реагування на випадки насильства, проте, кількість офіційних звернень постраждалих є набагато меншою реальної картини. До того ж, складно виявляти, фіксувати та допомагати постраждалим в умовах війни, постійного переміщення населення як в середині країни, так і за кордон, в зонах бойових дій та на окупованих територіях. Особливої уваги потребують випадки, де кривдниками виступають особи з бойовим досвідом. Але це не означає, що кожен ветеран є потенційним агресором, проте специфіка бойової травми, ПТСР та складнощі ресоціалізації об'єк-

тивно підвищують ризики деструктивної поведінки, як в сім'ї, так і в суспільній сфері.

Таким чином, **актуальність** дослідження психолого-правових аспектів реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства, вчиненого кривдниками з бойовим досвідом є не лише окремим викликом для надавачів послуг як для постраждалих, так і для кривдників, але й зумовлена необхідністю розробки комплексного підходу, який би поєднував правове реагування на факти насильства з фаховою медичною, соціальною та психологічною підтримкою. Адаптація правоохоронної та соціально-психологічної складової є критичною для збереження інституту сім'ї та національної безпеки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема реагування на домашнє та гендерно зумовлене насильство, вчинене кривдниками, які мають бойовий досвід, на даний час є однією з найбільш гострих та складних у сучасному науковому дискурсі права, психології, медицини, соціології, соціальної роботи, педагогіки, та державного управління. Домашнє та ГЗН стрімко зростає і перетворюється на серйозну проблему для всього суспільства, що вказує на недосконалість окремих аспектів правового регулювання захисту особи від цих правопорушень, а також на необхідність посилення державної політики у сфері запобігання та боротьби з таким явищем.

Серед сучасних науковців підвалини до дослідження проблеми правових аспектів реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства, вчиненого кривдниками з бойовим досвідом заклали К. Бу-

ряк, А. Притула, М. Чорна, А. Пишна, А. Долгов [2], В. Гришко та В. Голуб [3], А. Грищенко [4], які провели емпіричний аналіз правового регулювання домашнього та ГЗН під час воєнного часу в Україні, Л. Барбарош [5] розкриває питання запобігання домашньому насильству над дітьми, Н. Дроздович та О. Червінський [6] провели порівняльний аналіз притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства в мирний час та період воєнного стану.

В працях М. Клейкамп, Д. Швам, Г. Веніг [7], Д. Тичини [8] К. Горват [9] представлені психологічні аспекти прояву домашнього та ГЗН під час війни, зокрема приділено увагу результатам репрезентативного опитування постраждалих від домашнього насильства, коли кривдником є ветеран. Щодо питання дієвих інструментів протидії домашнього та ГЗН під час повномасштабної війни, зокрема, коли кривдником є особа з бойовим досвідом, то слід відмітити, що воно розкрито недостатньо в наукових джерелах.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів та результати наявних досліджень щодо психолого-правових аспектів реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства, вчиненого кривдниками з бойовим досвідом.

Виклад основного матеріалу. Працюючи із постраждалими від домашнього та гендерно зумовленого насильства в мобільній бригаді соціально-психологічної допомоги фонду UNFPA (Фонд ООН в галузі народонаселення) в якості психолога, ми можемо відмітити, що випадки, коли кривдником були особи, які мали бойовий досвід є непоодинокими. Проте вони не становили більшу частку офіційно зареєстрованих нами звернень в Кіровоградській області протягом 2022–2024 років.

Ми помітили, що для всіх випадків домашнього та гендерно зумовленого насильства характерні такі спільні ознаки як: прагнення контролю і влади над постраждалою, фізичний, психологічний, економічний або сексуальний примус, маніпуляції, залякування і типовий цикл насильства. Проте, постраждалі відмічали, що кривдники з бойовим досвідом мають тригери, які викликають неконтрольовані спалахи гніву, а реакція на стрес може бути спотвореною: навіть дрібниці сприймаються як загроза.

За нашими спостереженнями, кривдники є особами, які схильні долати життєві труднощі через застосування агресії, що, насправді, слугує маскуванню глибокої невпевненості, тривоги та страху. Часто їхня поведінка базується на принципі: прагнення завдати шкоди іншим, щоб уникнути власної вразливості. Самооцінка таких індивідів може бути як завищеною, так і приховано заниженою на тлі прагнення досягти уявного почуття власної значущості. Вони демонструють втрату довіри до близьких людей та надмірну впевненість у власних силах. Насильницькі дії спрямовані на штучне підвищення власної самооцінки за рахунок приниження інших. Така деструктивна поведінка зазвичай пов'язана зі спотвореними спробами опрацювання незавершених дитячих психологічних травм і позбавлення від внутрішніх психологічних страждань. Часто самі кривдники в дитячому віці зазнавали булінгу та домашнього насильства.

Як ми вже зазначали вище, не всі особи з бойовим досвідом можуть стати кривдниками в ситуації домашнього та гендерно зумовленого насильства. Проте, деякі індивідуально-психологічні риси, так як посттравматичні стресові реакції, гіперзбудливість, підвищена реактивність, труднощі емоційної регуляції, імпульсивність, ригідність поведінкових стратегій, сформованих у бойо-

вих умовах, можуть стати факторами ризику виникнення насильницької поведінки. Так, бойове середовище передбачає адаптацію до постійної загрози, чітку ієрархію, швидке прийняття рішень і допустимість сили як інструменту виживання. Після повернення до цивільного життя такі механізми можуть виявитися дезадаптивними у сімейній взаємодії і перетворитися на насильство.

Також важливу роль відіграють складнощі реінтеграції в мирне життя, втрата соціального статусу, економічна нестабільність, сімейні конфлікти, пов'язані з тривалою розлукою, ситуації розлучення, недостатність системної підтримки ветеранів, а також гендерні стереотипи щодо «силової» моделі маскулітності. Накладання психологічних труднощів на соціальні стреси підвищує ймовірність конфліктної поведінки [10].

Працюючи з домашнім насильством, ми відмічаємо також той факт, що після повернення з фронту можуть відбуватися зміна ролей у сім'ї. Партнерка/партнер часто бере на себе функції лідера та відповідального за побут і фінанси. Відновлення балансу влади може супроводжуватися напруженням, ревнощами, почуттям втрати контролю. Насильницька поведінка в таких випадках не є прямим наслідком бойового досвіду, а виникає на перетині психотравматичних реакцій, порушених комунікативних навичок, дефіциту підтримки, наявності різних видів залежностей (в основному алкогольної, наркотичної та ігрової), психічних захворювань, суїцидальних думок та усталених ще до війни дисфункційних моделей взаємодії.

Характерними особливостями стану постраждалих у подібних ситуаціях є те, що вони мають відчуття страху за власне життя, пов'язаного з тим, що кривдник має військову підготовку та демонструє потенційну непередбачуваність у своїх діях. Часто в таких сім'ях відмічаються різноманітні форми залежності: фінансова, психологічна чи соціальна, що обмежують здатність до самостійного прийняття рішень або пошуку допомоги. Також існує проблема стигматизації, зумовлена суспільними уявленнями, які часто схиляються до виправдання дій кривдника через його соціальний статус військового або минулі заслуги. Часто постраждалі демонструють глибокі почуття провини, які знаходять відображення у думках на кшталт «він таким став через війну» або «це мій обов'язок усе терпіти».

Слід зауважити також, що в суспільстві є стереотипи пов'язані безпосередньо зі статусом ветерана і стосуються переважно характеристик, які сформувалися як результат військової служби і бойового досвіду. Так, серед таких негативних узагальнень є стереотипи щодо підвищеної агресивності, психічної нестабільності, девіантності, відсутності у них страху та схильності до домашнього та гендерно зумовленого насильства [7].

Загальносоціальні заходи щодо запобігання домашньому та ГЗН представляють собою сукупність організаційних, правових, медичних, соціальних, психологічних, технічних, фінансових та інших дій. Вони спрямовані на усунення, блокування та нейтралізацію чинників, які спричиняють або сприяють виникненню незаконної поведінки кривдника в сімейно-побутовій сфері. Формування нормативно-правової бази для захисту особи від правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством в Україні, відбувалося в основному під впливом положень міжнародного законодавства [11; 12].

Ефективне реагування на випадки домашнього та ГЗН включає взаємодію як державних, так і громадських організацій. Так, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів,

що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. № 658. встановлює механізм координації дій між відповідними суб'єктами, які працюють у сфері протидії насильству. Метою є забезпечення комплексного підходу до подолання цього явища та реалізація прав постраждалих. Це досягається через запобігання випадкам насильства, оперативне реагування на них, надання допомоги і захисту жертвам, забезпечення відшкодування завданої шкоди, проведення належного розслідування та притягнення винних до відповідальності відповідно до закону [13].

Н. Дроздович, О. Червінський В. відмічають, що «Принципові зміни професійної складової в кримінологічних показниках цього виду злочинності відстежені лише в частині професійної складової з огляду на появу та збільшення фактів вчинення домашнього насильства зі сторони військовослужбовців. Цей факт є закономірним, оскільки у зв'язку з воєнними подіями військовослужбовцями стала значна частина населення» [6, с. 132].

А. Грищенко, беручи до уваги досвід зарубіжних держав, до пріоритетних напрямів удосконалення правового регулювання захисту особи від правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, відносить: запровадження контролю за взаємовідносинами між постражданим та кривдником у випадках їхньої комунікації чи особистих зустрічей; розробка охоронних документів, спрямованих на обмеження дій особи, яка вчиняє домашнє насильство; розширення переліку правових заборон для кривдників (заборона доступу до спільного житла, встановлення мінімальної відстані, дозволеної для перебування кривдника поруч із житлом потерпілої особи, обмеження контактів із дітьми або іншими постраждалими, заборона наближатися до потерпілих, а також будь-які спроби встановлення контакту з ними, зокрема через мобільний або інший зв'язок). Крім того, важливим напрямом є впровадження електронних засобів для моніторингу дій і місцезнаходження як постраждалих, так і кривдників. Додатково доцільним є передбачення можливості примусового виселення особи-аг्रेसора із помешкання, яке вона спільно займає з потерпілим, на визначений строк у рамках судових рішень. Такий комплекс заходів сприятиме підвищенню ефективності правового захисту осіб, що зазнали домашнього насильства, та створенню умов для реабілітації та безпеки потерпілих [4].

Судова практика у справах про домашнє та ГЗН виступає важливим інструментом, що відображає актуальні тенденції у сфері запобігання та боротьби з цим явищем. З метою вдосконалення діючої системи запобігання та реагування на випадки домашнього та ГЗН, Д. Тичина пропонує прийняти Концепцію, метою якої є визначення основних напрямів забезпечення ефективного запобігання домашньому насильству шляхом формування дієвої системи заходів щодо реагування на будь-які його прояви (у тому числі у справах про адміністративні правопорушення). Зокрема, «слід консолідувати зусилля державних органів із запобігання домашньому насильству, вдосконалення законодавчого та інституційного забезпечення такого запобігання, налагодження дієвої взаємодії та координації, а також нейтралізації порушень конституційних прав і свобод громадян та правопорядку як гарантії соціально-політичної стабільності в державі; поліпшення умов життя всіх членів суспільства та створення атмосфери спокою і безпеки в морально-психологічному плані; усебічного сприяння розвитку громадянського суспільства та всіх його інститутів» [8, с. 282].

При роботі з кривдниками-військовослужбовцями або ветеранами, О. Гелюх зазначає, що фахівець має діяти відповідно до законодавства та процедур реагування, не допускаючи емоційного упередження. З метою створення для постраждалої особи безпечного простору слід звернути особливу увагу на такі фактори як наявність зброї чи легкий доступ до неї, бойовий досвід і навички ведення бою, можливі симптоми ПТСР (гіпернастороженість, безсоння, вибухи гніву, спалахи паніки) та вживання алкоголю або психоактивних речовин. Якщо були виявленні ознаки загрози життю чи здоров'ю, слід негайно залучати поліцію [14].

Часто бойовий досвід залишає глибокий травматичний слід, який може проявлятися через підвищену агресивність, прагнення до надмірного контролю, емоційну відчуженість або постійну потребу домінувати. На війні все підпорядковано ієрархії – у сім'ї це зникає. Побутові конфлікти розглядаються як виклики, які нерідко спричиняють гнів та прояви агресії. Важливо пам'ятати, що травма не звільняє від відповідальності. Зокрема, підхід до ветеранів-кривдників має бути зосередженим на двох важливих аспектах: з одного боку, особа може гостро потребувати психотерапевтичної чи психіатричної допомоги для роботи з наслідками травматичного досвіду, а з іншого боку, вона має усвідомлювати власну відповідальність за вчинені дії. Такий комплексний підхід сприяє зменшенню стигматизації ветеранів [15].

Відповідальність за статтею 126-1 Кримінального Кодексу України стосовно домашнього насильства у період дії воєнного стану не зазнала змін. Так, передбачено громадські роботи на строк від 150 до 240 годин, арешт на строк до шести місяців та обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк до двох років. Проте, в умовах воєнного стану, є одна особливість застосування цієї статті – вчинення особою будь-якого виду насильства з використанням умов воєнного стану виступає обтяжувальною обставиною. Тобто суд має право призначити суворіше покарання і воно буде набліженим до максимальної межі, передбаченої санкцією відповідної статті КК України [16].

Кривдники з бойовим досвідом дуже часто чутливо сприймають тиск, навіть якщо він проявляється тільки в словах чи інтонації. Тому важливо, щоб професійне спілкування базувалося на чітко сформованих принципах:

1. Спокій і чіткість – розмовляти потрібно рівномірно, уникаючи оцінок і повчального тону, використовуючи короткі інструкції без складних формулювань.
2. Опора на факти – замість узагальнень по типу «Ви агресивні», необхідно фокусуватися на діях: «Ви підвищили голос», «Ви кинули предмет».
3. Комунікація з повагою – не демонструвати зверхність чи «позицію влади», дотримуватися нейтральності та професійної віддаленості.
4. Особиста безпека та професійні межі – як і у взаємодії з постраждалими, так і з кривдниками, важливо уникати невинного наближення, дотиків без дозволу та зберігати контроль над простором.
5. Стабілізація замість заспокоєння – фрази типу «Заспокойтесь!» чи «Візьміть себе в руки!» можуть мати зворотний ефект. При ознаках дестабілізації (гнів, розгубленість, сильне напруження) можна застосовувати прості методи для відновлення рівноваги по типу дихання та «заземлення».
6. Пауза та дихання – у моменти емоційного піку кривдника, фахівцю слід уповільнити ритм, вводити паузи й зменшувати інтенсивність розмови.

7. Якщо у військовослужбовця виявляються ознаки наслідків психотравми, депресії, ПТСР, інші психічні розлади чи втрата емоційного контролю, то слід за згодою людини або відповідно до чинного законодавства повідомити відповідні служби, залучити військового психолога чи інформувати командування та надати контакти кризових центрів або ветеранських організацій для отримання підтримки [17, с. 232].

Висновки. Провівши аналіз літератури з тематики, ми не віднайшли достатньо статистичних даних, які б дозволяли стверджувати, що саме бойовий досвід є суттєвими детермінантами домашнього насильства як кримінологічного явища. Так, воєнні події визначають негативні зміни в структурі злочинності цього виду посягань, проте є лише умовами такого кримінального правопорушення. Насильницька поведінка в подібних випадках не є безпосереднім результатом бойового досвіду, а формується внаслідок поєднання психотравматичних реакцій, порушення комунікативних навичок, браку підтримки, наявності різних форм залежності та дисфункціональних моделей взаємодії, які могли існувати ще до війни.

Проте, вчинення домашнього чи ГЗН з боку військовослужбовця або ветерана часто є більш небезпечним через наявність бойового досвіду та навичок насильства, травматичні переживання, ПТСР, емоційну нестабільність, залежності, наявність та доступ до зброї, можливе використання бойових технік залякування. Це вимагає особливого підходу до роботи з постраждалими і кривдниками та залучення спеціалізованих фахівців.

Перспективами подальших наукових розвідок з проблеми психолого-правових аспектів реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства, вчиненого кривдниками з бойовим досвідом є зміщення фокусу досліджень від загальної превенції до розробки специфічних протоколів, що враховують не тільки фізичне й психічне травмування, наявність різного роду залежностей як у кривдників, так і у постраждалих, складність прямого впливу на кривдників під час несення ними військової служби, ротаций, лікування, реабілітації. Крім того, вимагають уваги випадки СЗЧ кривдниками, різна тривалість перебування в зоні бойових дій, наявність досвіду тортур і полону, незаконного зберігання зброї та боєприпасів.

Список використаних джерел

1. Кількість справ про домашнє насильство станом на грудень 2025 р. URL: <https://surl.li/taglwi> (дата звернення: 27.02.2026).
2. Buriak K., Prytula A., Chorna M., Pyshna A., Dolhov A. Empirical analysis of legal regulations on family violence during wartime in Ukraine: a comprehensive examination. *Jurnal Hukum dan Pemikiran*. 2023. Vol. 23, No. 2. P. 267–280. DOI: <https://doi.org/10.18592/sjhp.v23i2.12390>.
3. Гришко В. І., Голуб В. В. Домашнє насильство в Україні: сучасний стан, проблеми правозастосування та шляхи їх подолання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6, ч. 1. С. 30–36. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.4>.
4. Грищенко А. Л. Теоретичні основи кримінально-правової охорони особи від домашнього насильства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Т. 34 (73), № 1. С. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/22>.
5. Барбарош Л. М. Проблеми запобігання домашньому насильству над дітьми в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 238–243.
6. Дроздович Н. Л., Червінський О. В. Порівняльний аналіз притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства в мирний час та період воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2025. № 1. С. 128–135. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2025.20>.
7. Kleykamp M., Schwam D., Wenig G. What Americans think about veterans and military service: findings from a nationally representative survey. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2023. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1363-7.html (дата звернення: 27.02.2026).
8. Тичина Д. М. Загальносоціальні заходи запобігання домашньому насильству в умовах війни. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 278–284. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2022.3.42>.
9. Горват К. Гендерно зумовлене та домашнє насильство під час повномасштабної війни: основні виклики та потужні інструменти протидії. *Ла Страда – Україна*. URL: <https://la-strada.org.ua/articles/genderno-zumovlene-ta-domashnye-nasylstvo-pid-chasovnomasshtabnoyi-vijny.html> (дата звернення: 27.02.2026).
10. Цумарева Н. В. Гендерні стереотипи як причина гендерно зумовленого насильства та шляхи їх подолання в умовах війни. *Гуманітарна політика в умовах війни*: матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи (Кропивницький, 21 листопада 2025 р.). Кропивницький, 2025. С. 321–323. URL: <https://share.google/pvKhpzIYzizipgdNg> (дата звернення: 27.02.2026).
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII: станом на 27.02.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 27.02.2026).
12. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX: станом на 27.02.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text> (дата звернення: 27.02.2026).
13. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.02.2026).
14. Що таке сексуальне насильство, пов'язане з війною, та як працювати із його наслідками? UNFPA Україна. URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/crsv_general (дата звернення: 27.02.2026).
15. Стигматизація ветеранів і ветеранок: ситуація в Україні та досвід США. Київ: Український ветеранський фонд, [б. р.]. 128 с. URL: <https://share.google/p0Y0gyipjFoWETi1b> (дата звернення: 27.02.2026).

16. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 27.02.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.02.2026).

17. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: теоретична частина / упоряд. О. Степанюк, О. Мельниченко. Київ, 2020. 316 с. URL: <https://share.google/BPcR3heZrDQsE7SWp> (дата звернення: 27.02.2026).

References

1. Killist sprav pro domashnie nasytstvo stanom na hruden 2025 roku [Number of domestic violence cases as of December 2025]. (2025). URL: <https://surl.li/taglwi> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

2. Buriak, K., Prytula, A., Chorna, M., Pyshna, A., & Dolhov, A. (2023). Empirical analysis of legal regulations on family violence during wartime in Ukraine: A comprehensive examination. *Jurnal Hukum dan Pemikiran*, 23(2), 267–280. DOI: <https://doi.org/10.18592/sjhp.v23i2.12390>

3. Hryshko, V. I., & Holub, V. V. (2025). Domashnie nasytstvo v Ukraini: suchasnyi stan, problemy pravozastosuvannya ta shliakhy yikh podolannya [Domestic violence in Ukraine: Current state, problems of law enforcement and ways to overcome them]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo* [Analytical and Comparative Jurisprudence], (6), 30–36. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.4>. [in Ukrainian].

4. Hryshchenko, A. L. (2023). Teoretychni osnovy kryminalno-pravovoi okhorony osoby vid domashnoho nasytstva [Theoretical foundations of criminal law protection of a person from domestic violence]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii Yurydychni nauky* [Scientific Notes of Tavria National University named after V. I. Vernadsky. Series Legal Sciences], 34(1), 136–140. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/22> [in Ukrainian].

5. Barbarosh, L. M. (2021). Problemy zapobihannya domashnomu nasytstvu nad ditmy v Ukraini [Problems of preventing domestic violence against children in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs], (3), 238–243. [in Ukrainian].

6. Drozdovych, N. L., & Chervinskyi, O. V. (2025). Porivnialnyi analiz prytiahnennia do kryminalnoi vidpovidalnosti za vchynennia domashnoho nasytstva v myrnyi chas ta period voiennoho stanu [Comparative analysis of criminal liability for domestic violence in peacetime and during martial law]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of Kyiv University of Law], (1), 128–135. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2025.20> [in Ukrainian].

7. Kleykamp, M., Schwam, D., & Wenig, G. (2023). *What Americans think about veterans and military service: Findings from a nationally representative survey*. RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1363-7.html (date of access: 27.02.2026). [in English].

8. Tychna, D. M. (2022). Zahalnosotsialni zakhody zapobihannya domashnomu nasytstvu v umovakh viiny [General social measures for preventing domestic violence in wartime]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia* [Law and Public Administration], (3), 278–284. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2022.3.42>. [in Ukrainian].

9. Horvat, K. (n.d.). Genderno zumovlene ta domashnie nasytstvo pid chas povnomasshtabnoi viiny: osnovni vyklyky ta potuzhni instrumenty protydii [Gender-based and domestic violence during the full-scale war: Key challenges and effective response tools]. *La Strada – Ukraina* [La Strada – Ukraine]. URL: <https://la-strada.org.ua/articles/genderno-zumovlene-ta-domashnye-nasytstvo-pid-chaspovnomasshtabnoyi-vijny.html> (date of access: 27.02.2026) [in Ukrainian].

10. Tsumarieva, N. V. (2025). Henderni stereotypy yak prychna henderno zumovlenoho nasytstva ta shliakhy yikh podolannya v umovakh viiny [Gender stereotypes as a cause of gender-based violence and ways to overcome them during war]. In *Humanitarna polityka v umovakh viiny* [Humanitarian policy in wartime] (pp. 321–323). Kropyvnytskyi. URL: <https://share.google/nvKhpZlYzizipgdNr> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

11. Pro zapobihannya ta protydiiu domashnomu nasytstvu: Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 roku No. 2229-8 [On Prevention and Counteraction to Domestic Violence: Law of Ukraine of December 7, 2017 No. 2229-8]. (2017, December 7). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

12. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta inshykh zakoniv Ukrainy u zviazku z ratyfikatsiieiu Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannya nasytstvu stosovno zhinok i domashnomu nasytstvu ta borotbu z tsymy yavyschchamy: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2024 roku No. 3733-9 [Law of Ukraine on amendments related to ratification of the Council of Europe Convention on preventing violence against women and domestic violence of May 22, 2024 No. 3733-9]. (2024, May 22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian]

13. Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii subiektiv, shcho zdiisniuiut zakhody u sferi zapobihannya ta protydii domashnomu nasytstvu i nasytstvu za oznakoiu stati: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 serpnia 2018 roku No. 658 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 658 of August 22, 2018 on approval of interaction procedure in the field of preventing and combating domestic and gender-based violence]. (2018, August 22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-p#Text> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian]

14. Shcho take seksualne nasytstvo, poviazane z viinoiu, ta yak pratsiuvaty iz yoho naslidkamy? [What is conflict-related sexual violence and how to address its consequences?]. UNFPA Ukraina. (n.d.). URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/crsv_general (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

15. *Styhmazyatsiia veteraniv i veterannok: sytuatsiia v Ukraini ta dosvid SSHA* [Stigmatization of veterans: The situation in Ukraine and the U.S. experience]. Ukrainyskyi veteranskyi fond. (n.d.). Kyiv. URL: <https://share.google/p0Y0gyipjFoWETi1b> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

16. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku No. 2341-14 [Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001 No. 2341-14]. (2001, April 5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

17. *Metodychnyi posibnyk dlia fakhivtsiv, yaki vprovadzhuiut tyrovu prohramu dlia kryvdnykiv: teoretychna chastyna* [Methodological manual for specialists implementing a standard program for offenders: Theoretical part] / Stepaniuk, O., & Melnychenko, O. (Eds.). (2020). Kyiv. URL: <https://share.google/BPcR3heZrDQsE7SWp> (date of access: 27.02.2026). [in Ukrainian].

Tsumarieva Natalia,

PhD in Psychology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology, Sociology and Pedagogy

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

**PSYCHOLOGICAL AND LEGAL ASPECTS OF RESPONDING TO CASES
OF DOMESTIC AND GENDER-BASED VIOLENCE PERPETRATED
BY OFFENDERS WITH COMBAT EXPERIENCE**

The article provides a comprehensive analysis of the psychological and legal factors determining the specifics of domestic and gender-based violence in the context of prolonged armed aggression against Ukraine. The paper analyzes the structure of violence, where psychological pressure, physical coercion, and economic exploitation predominate. Special attention is paid to the categories of victims, among whom women, children, and the elderly are the most prevalent. Based on empirical observations, the author demonstrates that combat experience is not a direct determinant of aggression but acts as a powerful catalyst for destructive behavior in the presence of PTSD, addictions, and resocialization challenges.

The article reveals the mechanisms of transforming combat adaptation strategies into maladaptive family models. It describes specific triggers for veterans that cause outbursts of anger and a «distorted stress response,» where minor domestic conflicts are perceived as a threat to life. The study highlights the issue of shifting family roles after a combatant's return, which often leads to crises of control and power. The role of social stigma is particularly emphasized: victims often justify the offender based on their service to the state, which deepens the victims' psychological vulnerability.

The legal aspect of the research focuses on the implementation of international standards and the analysis of Ukrainian legislation. The author emphasizes that committing violence under martial law is an aggravating circumstance, allowing courts to impose penalties close to the maximum limit. Proposals for improving legislation are considered, including the implementation of electronic monitoring of offenders and expanding the list of restrictive orders.

The author proposes key principles for interacting with offenders who have combat experience: from relying on facts and «grounding» techniques to involving military psychologists. The conclusions confirm the need for an integrated approach that combines a strict legal response with professional medical and psychological rehabilitation. The article stresses that trauma does not excuse responsibility, and systematic work with veteran offenders is critical for national security and the preservation of the family institution in Ukraine.

Key words: domestic violence, gender-based violence, perpetrators with combat experience, legal response, principles of psychological support.

Дата першого надходження статті до видання: 02.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026